

SZLAKIEM ANDRZEJA WAJDY

PRZEWODNIK TURYSTYCZNY

Wydawca:

PTTK Oddział ŁUCZNIK w Radomiu

Autorzy tekstu:

Ewa Kutyła, Remigiusz Kutyła

ISBN 978-83-953314-2-8

Zdjęcia:

współczesne oraz reprodukcje - Remigiusz Kutyła
czarno-białe w tekście oraz na str. 3 - Stanisław Zbigniew Kamieński
zdjęcia komunijne ze zbiorów Władysławy Wojcierowskiej

Fotografia A. Wajdy na okładce:

Stanisław Zbigniew Kamieński

Redakcja: Jerzy Urbański

Konsultacje merytoryczne:

prof. Stanisław Zbigniew Kamieński
dr Agata Morgan

Skład: Agata Ludwińska

Wydanie I, Radom 2019 r.

Andrzej Wajda w Muzeum Sztuki Współczesnej w Radomiu.
27 kwietnia 2009 r.

[Andrzej Wajda - radomskie ślady >>> 3](#)

Radomskie motywy malarskie
we wczesnej twórczości Andrzeja Wajdy

Andrzej Witold Wajda ur. 6 marca 1926 r. w Suwałkach, zm. 9 października 2016 w Warszawie.

Reżyser filmowy i teatralny, scenarzysta i scenograf. W młodości malował obrazy. Fundator otwartego w 1994 roku Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej „Manggha” w Krakowie. Laureat Nagrody Akademii Filmowej (Oscara) za całokształt twórczości.

W Radomiu spędził lata dzieciństwa i wczesnej młodości (1934-1946). Był to ważny okres dla kształtowania się osobowości przyszłego twórcy.

Rodzice:

- **Jakub Wajda** (1900-1940), zawodowy wojskowy, zamordowany w Katyniu;
- **Aniela z domu Białowąs** (1901-1950), nauczycielka.

Rodzeństwo:

- brat **Leszek Wajda** (1927-2015), scenograf.

Andrzej Wajda wraz z rodzicami i bratem przybył do Radomia wiosną 1934 r. Wiązało się to ze służbowym przeniesieniem ojca, kapitana Jakuba Wajdy, do 72 Pułku Piechoty. Rodzina zamieszkała w domu oficerskim przy ul. J. Malczewskiego 20. Andrzej uczęszczał do Szkoły Podsta-

wowej nr 15 im. Mikołaja Reja. Był harcerzem w 20. Radomskiej Drużynie Harcerskiej, gdzie pełnił funkcję zastępowego. Podczas II wojny światowej podjął naukę na tajnych kompletach. Gdy ukończył 15 lat, pracował w Landwirtschaft Zentrale jako kierownik magazynu kapusty, a następnie tragarz oraz pomocnik bednarza. W połowie 1942 roku wstąpił do Armii Krajowej, gdzie pełnił funkcję łącznika. Zagrożony aresztowaniem, wyjechał do Krakowa. Przez prawie rok ukrywał się mieszkając u stryjów.

Już we wczesnej młodości zainteresował się malarstwem. Jego pierwsze prace plastyczne przedstawiały pejzaże Radomia. Umiejętności artystyczne rozwijał w Wolnej Szkole Malarstwa, Rysunku i Rzeźby prowadzonej przez Wacława Dobrowolskiego oraz pomagając malarzom, wykonującym renowacje kaplic i krużganków w kościele oo. Bernardynów.

Po zakończeniu wojny, jako uczeń gimnazjum im. Jana Kochanowskiego, wykonywał dekoracje do spektakli szkolnych.

W 1946 roku wyjechał do Krakowa i rozpoczął studia malarskie na Akademii Sztuk Pięknych.

W dorosłym życiu pamiętał o mieście swojej młodości. Tu w 1979 r. realizował zdjęcia do fil-

mu „Dyrygent”. Dziesięć lat później pracował nad wystawą „Autoportret” w Muzeum Okręgowym. Wraz z żoną Krystyną Zachwatowicz wzbogacał zbiory Muzeum Sztuki Współczesnej. Był pomysłodawcą i orędownikiem utworzenia w dawnej elektrowni miejskiej siedziby stałej ekspozycji tych zbiorów, przekazując w darze prace swojego autorstwa oraz innych artystów z własnej kolekcji, m.in. Józefa Czapskiego.

28 sierpnia 2000 r. otrzymał tytuł Honorowego Obywatela Radomia.

Andrzej Wajda i Krystyna Zachwatowicz
na tle obrazu Edwarda Dwurnika, Radom, 13 lipca 1997 r.

Kamienica oficerska - ul. J. Malczewskiego 20, Andrzej Wajda przed drzwiami do dawnego rodzinnego mieszkania, 23 lutego 2007 r.

TRASA ZWIEDZANIA: ul. J. Malczewskiego - Kościół pw. św. Trójcy - ul. M. Reja - Stary Ogród - Rynek - ul. Rwańska - ul. S. Żeromskiego - ul. R. Traugutta - ul. S. Moniuszki - ul. H. Sienkiewicza - ul. J. Piłsudskiego - Plac Konstytucji 3 Maja - Plac Jagielloński - ul. K. Kelles-Krauza - ul. Czysta

1. ULICA J. MALCZEWSKIEGO 20

teren dawnych koszar wojskowych

Budowę koszar rozpoczęto po 1815 roku. Do połowy 1915 roku stacjonowało w nich wojsko rosyjskie, później austriackie, a od jesieni 1918 - wojsko polskie. 24 kwietnia 1922 r. utworzono tu stały garnizon dla 72 Pułku Piechoty. Na początku okupacji, w 1939 r. Niemcy zorganizowali na tym terenie przejściowy obóz jeniecki. W październiku 1945 roku ponownie wróciło tu wojsko polskie, stacjonując do końca lat 50. XX w. Po tym okresie sukcesywnie wyburzano budynki pokoszarowe, wznosząc na ich miejscu m.in. obiekty obecnie zajmowane przez Uniwersytet Technologiczno Humanistyczny, budynek Naczelnej Organizacji Technicznej (NOT), Galerię Słoneczną oraz osiedle mieszkaniowe. W ocalałych mieszczą się Ośrodek Interwencji Kryzysowej oraz mieszkania.

Dawny dom oficerski przy ul. J. Malczewskiego 20

W 1934 roku Jakub Wajda (ojciec reżysera) został służbowo przeniesiony z Suwałk do Radomia. Objął stanowisko adiutanta dowódcy pułku w 72. Pułku Piechoty. Wajdowie wraz z synami: Andrzejem i Leszkiem zamieszkali w budynku koszarowym przy ul. Malczewskiego 20. Tu ojciec uczył młodego Andrzeja jeździć na koniu o imieniu Burza. Teren koszar i przyległe do niego place stały się miejscem zabaw dla chłopców. Stąd Jakub Wajda, wraz z 72. Pułkiem Piechoty im. Dionizego Czachowskiego, pod koniec sierpnia 1939 r. wyruszył na front II wojny światowej. Na początku września Andrzej i Leszek Wajdowie

ukryli w ogrodzie szablę należącą do ojca. Wkrótce potem pani Aniela Wajdowa, w obawie przed aresztowaniem rodzin oficerskich, uciekła razem z synami w stronę Puław. Powrócili do Radomia na początku października 1939 r. W budynku przy ul. Malczewskiego mieszkali jeszcze kilka miesięcy, do czasu wysiedlenia przez Niemców.

Tablica pamiątkowa na dawnym domu oficerskim przy ul. J. Malczewskiego 20

Na dawnym domu oficerskim znajduje się tablica pamiątkowa ku czci kapitana Jakuba Wajdy, uroczyście odsłonięta 11 października 2011 r. z udziałem Andrzeja i Leszka Wajdów. Podczas uroczystości reżyser niespodziewanie odzyskał szablę należącą do ojca, odnaniezoną i przechowaną przez rodzinę Anny Krok.

Andrzej Wajda z odzyskaną szablą ojca
na tle dawnego domu oficerskiego. 29 maja 2016 r.

2. OŚRODEK KULTURY I SZTUKI „RESURSA OBYWATELSKA”

ul. J. Malczewskiego 16

Obiekt wzniesiony według projektu Ludwika Radziszewskiego w 1851 r. dla Resursy Obywatelskiej. Organizowano w nim odczyty, bale, przedstawienia teatralne, z których dochód był przeznaczany na prowadzenie, znajdującego się obok, szpitala św. Kazimierza. Przez lata wielokrotnie zmieniało się przeznaczenie budynku. Obecnie ma tu swoją siedzibę Ośrodek Kultury i Sztuki „Resursa Obywatelska”.

Ośrodek Kultury i Sztuki „Resursa Obywatelska”

W 1938 r. w sali widowiskowej wystawiana była sztuka „Gałązka rozmarynu”. Było to pierwsze przedstawienie teatralne, które obejrzał Andrzej Wajda.

Reżyser ponownie odwiedził to miejsce 10 kwietnia 2015 r. Był wówczas gościem młodzieży, która uczestniczyła w konkursie grafiki komputerowej „Moje spotkanie z twórczością filmową Andrzeja Wajdy”, zorganizowanym przez Zespół Szkół Elektronicznych w Radomiu.

3. KOŚCIÓŁ PW. ŚWIĘTEJ TRÓJCY

Plac Kazimierza Wielkiego

Wybudowany w XVII w. wraz z klasztorem dla sióstr benedyktynek. Był fundowany przez Barbarę z Dulskich Tarłową. Pierwotnie drewniany został zniszczony przez wojska szwedzkie. Nowy, murowany, wzniesiony w 1678 r. wg projektu Tylmana z Gamenen. Po kasacie zakonu w 1819 r. część klasztorną zamieniono na więzienie, a w 1837 r. kościół został zamieniony na cerkiew pw. św. Mikołaja. Od 1927 r. ponownie kościół katolicki. W okresie międzywojennym odbywały się w nim nabożeństwa dla młodzieży szkół radomskich. Od 1947 r. kościołem zarządzają oo. Jezuici.

Kościół pw. Świętej Trójcy na Placu Kazimierza Wielkiego

Wiosną 1943 roku Andrzej Wajda wykonał projekt Grobu Pańskiego do tej świątyni. Zrealizowany projekt był wykorzystywany przez kolejne dwa lata. Po sześćdziesięciu latach reżyser powrócił do dawnej realizacji i projekt ten wykorzystał w filmie „Wielki Tydzień”.

4. ULICA M. REJA

Wytyczona w 1823 r., jako Spacerowa, na miejscu zasypanej fosy.

Ulicą tą codziennie podążał Andrzej Wajda idąc do szkoły. Zaulek za kościołem ewange-

lickim, z widokiem na wieżę kościoła farnego, utrwalił na akwareli z 1941 r.

Ulica M. Reja

5. STARY OGRÓD

ul. J. Mireckiego

Najstarszy park w mieście. Według tradycji powstał z inicjatywy pisarki - Klementyny z Tańskich Hoffmanowej. Założony został za murami miejskimi, nad rzeką Mleczną. Do publicznego użytku oddany został w 1825 r. Nazywany był Ogrodem Saskim. Składał się z dwóch części: spacerowej i sadu.

W okresie przed II wojną światową na skraju parku, przy ulicy Nowospacerowej, znajdowała się (obecnie nieistniejąca) Szkoła Powszechna nr 15 im. Mikołaja Reja. Andrzej Wajda był jej uczniem do 1940 r. Tu również przyszły reżyser wstąpił do 20. Radomskiej Drużyny Harcerskiej, w której został zastępowym.

Park Stary Ogród

6. RYNEK

Muzeum im. Jacka Malczewskiego

Rynek 11

Kolegium Pijarów funkcjonowało w Radomiu w latach 1682-1831. Następnie w budynku mie-

ściły się: rosyjska szkoła rządowa, Dyrekcja Kolei Państwowych a po II wojnie światowej Gimnazjum im. Tytusa Chałubińskiego oraz Gimnazjum im. Jana Kochanowskiego. Obecnie gmach zajmuje Muzeum im. Jacka Malczewskiego.

W latach 1945-1946 do mieszczącego się tu Gimnazjum im. Jana Kochanowskiego uczęszczał Andrzej Wajda. W 1946 r. uczniowie, pod kierunkiem nauczycielki języka polskiego, Elżbiety Jackiewiczowej, wystawili dwa spektakle: „Odnowione tarcze” i „Antygonę”. Oryginalne i pomysłowe dekoracje wykonał Andrzej Wajda. Wiele lat później, budynek dawnego liceum reżyser wykorzystał do plenerów w filmie „Dyrygent”.

Muzeum im. Jacka Malczewskiego

W 1999 r. w muzeum prezentowana była wystawa „Powstanie listopadowe. Prawdy i legendy”. W jednej z sal pokazane zostały (wypożyczone z Muzeum Teatru Starego w Krakowie) rekwizyty i zdjęcia z inscenizacji „Nocy listopadowej” w reżyserii Andrzeja Wajdy.

Reżyser wraz z małżonką Krystyną Zachwatowicz byli gośćmi muzeum 15 kwietnia 2000 r. Spotkanie z pracownikami kultury, artystami, dziennikarzami i uczniami poprzedziło wernisaż wystawy „Mój Radom. Nasza Japonia” prezentowanej w Muzeum Sztuki Współczesnej.

Kolejna wizyta Andrzeja Wajdy i Krystyny Zachwatowicz w tym miejscu związana była z doniosłą uroczystością. 9 czerwca 2001 r. w sali głównej Muzeum im. Jacka Malczewskiego odbyła się uroczysta sesja Rady Miejskiej z udziałem parlamentarzystów, władz miejskich i duchowieństwa, podczas której artysta odebrał dyplom, nadający mu tytuł Honorowego Obywatela Radomia.

Kamienice Gąski i Esterki

Rynek 4

Wzniesione w XVII w. są uważane za najstarsze kamienice mieszkalne w Radomiu. W latach 1990-2018 mieściło się w nich Muzeum Sztuki

Współczesnej będące oddziałem Muzeum im. Jacka Malczewskiego. Zbiory muzeum stanowią głównie dary od zaprzyjaźnionych artystów. Jedną z największych kolekcji przekazali Krystyna Zachwatowicz i Andrzej Wajda.

Kamienice Gąski i Esterki

Muzeum Sztuki Współczesnej w Domach Gąski i Esterki,
17 października 2005 r.

Prace Andrzeja Wajdy były kilkakrotnie pokazywane na wystawach zbiorowych m.in.:

- 1991 r. - Wystawa rysunku współczesnego;
- 1992 r. - Szkice do autoportretu;
- 1996 r. - Małe rysunki;
- 2000 r. - Radom we współczesnym malarstwie i rysunku;
- 2012 r. - „Pokolenie artystów” - wystawa prac absolwentów VI LO im. Jana Kochanowskiego z okazji 100-lecia szkoły.

Wystawy indywidualne i wystawy prac z kolekcji Andrzeja Wajdy:

- 2000 r. - Mój Radom. Nasza Japonia - wystawa o latach młodości w Radomiu oraz fascynacji sztuką Japonii;
- 2001 r. - Dary Krystyny Zachwatowicz i Andrzeja Wajdy.

7. ULICA RWAŃSKA

Jedna z najstarszych ulic w Radomiu, wytyczona w na przełomie XIV i XV w. Wychodzi nietypowo z połowy wschodniej pierzei Rynku. Nazwa wywodzi się od słowa „rwa”, czyli dół, wykop.

Na ulicy Rwańskiej reżyser realizował końcowe sceny do filmu „Dyrygent”.

Ulica Rwańska

8. ULICA S. ŻEROMSKIEGO

Pierwotnie trakt handlowy prowadzący do Lublina i na Ruś. W 1822 r., według założeń planu regulacyjnego została wyprostowana i wytyczona jako główna ulica XIX-wiecznego miasta. Do 1925 r. nosiła nazwę ulicy Lubelskiej. Ulubione miejsce spacerowe Radomian.

W okresie międzywojennym wielokrotnie spacerował nią Andrzej Wajda z rodzicami i bratem Leszkiem, a następnie w czasie wojny przychodził tu do mieszkań, w których odbywały się

Ulica S. Żeromskiego

zajęcia tajnego nauczania. Plenery ulicy Żeromskiego (okolice kościoła i klasztoru oo. Bernardynów) zostały wykorzystane przez reżysera w filmie „Dyrygent”.

9. KOŚCIÓŁ I KLASZTOR OO. BERNARDYNÓW ul. S. Żeromskiego 6/8

Wzniesiony w 1468 r. z fundacji króla Kazimierza Jagiellończyka, rozbudowany w XVI w., a w latach 1911-1914 przebudowany wg projektu Stefana Szyllera. We wnętrzu kościoła zachowało się wiele cennych zabytków. Najcenniejszym jest, znajdująca się w ołtarzu głównym, rzeźbiarska grupa pasyjna ze szkoły Wita Stwosza.

Klasztor oo. Bernardynów od początku swojego istnienia był ważnym ośrodkiem religijnym, a także kultural-

Andrzej Wajda - fragment komunistycznego zdjęcia grupowego

Pamiętka pierwszej komunii świętej z dn. 30 maja 1935 r. Andrzej Wajda trzeci od lewej w dolnym rzędzie. Własność p. Władysławy Wojcierowskiej z d. Gos - trzecia od lewej w drugim rzędzie od dołu

nym i patriotycznym. Po upadku powstania styczniowego konwent oo. Bernardynów w Radomiu został zamknięty, a jego majątek skonfiskowany na rzecz Skarbu Królestwa Polskiego. Bernardyni powrócili do Radomia dopiero w 1936 roku.

Kościół i klasztor oo. Bernardynów w sposób szczególny zapisał się w biografii młodego Andrzeja Wajdy. W kościele pw. świętej Katarzyny Aleksandryjskiej 30 maja 1935 r. przyszły reżyser przyjął sakrament pierwszej komunii świętej. Siedem lat później, wczesną wiosną 1942 r. do Radomia przybyli trzej malarze: Wiktor Langner,

Adam Stalony-Dobrzański i Eugeniusz Pisarek. Realizowali zamówienie oo. Bernardynów, obejmujące zaprojektowanie i wykonanie polichromii w kaplicach bocznych i krużgankach. Andrzej Wajda zatrudnił się jako ich pomocnik. Jego praca polegała głównie na rozrabianiu farb, a kiedy artyści malowali, czytał im „Żywoty Świętych”. Wiele czasu spędzał również na rozmowach o sztuce, zwłaszcza z Wiktorem Langnerem. 17 sierpnia 1942 r. z wieży kościoła oglądał zniszczenia po likwidacji dużego getta. Kilka miesięcy później wieża kościoła posłużyła mu za kryjówkę, po uzyskaniu informacji o aresztowaniu członków grupy

Kościół i klasztor oo. Bernardynów

AK, do której należał. Po spędzonej w niej nocy, wyjechał do Krakowa, gdzie przebywał przez rok.

Kościół i klasztor oo. Bernardynów kilkakrotnie były tematem młodzieńczych prac malarskich Andrzeja Wajdy (m.in. pastel „Wejście do kościoła Bernardynów” z 1941 r.).

10. MAZOWIECKIE CENTRUM SZTUKI WSPÓŁCZESNEJ

ul. M. Kopernika 1

Obiekt w stylu industrialnym wybudowano w 1901 roku na potrzeby elektrowni miejskiej. Prąd był tu wytwarzany do 1956 r. W roku 1963 w opuszczonym gmachu ulokowano jedną z ciepłowni miejskich, która działała do 1998 r. W kolejnych latach mieściły się tu biura i lokale użytkowe.

W 2003 roku Andrzej Wajda zaproponował, aby w Radomiu wybudować pawilon na potrzeby ekspozycji rozrastającej się kolekcji Muzeum Sztuki Współczesnej. Pomysł zyskał akceptację władz miasta. W 2004 r. zaprezentowany został projekt radomianki Kai Koziarskiej (była to jej praca magisterska), aby dla celów nowego centrum sztuki zaadoptować budynek starej elektrowni. Andrzej Wajda zaaprobował ten pomysł.

Andrzej Wajda podczas spotkania w MCSW Elektrownia,
23 lutego 2007 r.

19 grudnia 2005 roku sejmik województwa mazowieckiego uchwalił powołanie nowej instytucji kultury - Mazowieckiego Centrum Sztuki Współczesnej Elektrownia w Radomiu. Pierwsza wystawa w budynku elektrowni została otwarta 4 marca 2006 roku. Pokazano na niej fotografie prac przekazanych do kolekcji Muzeum Sztuki Współczesnej przez Andrzeja Wajdę. W ten sposób uczczono 80. urodziny Honorowego Obywatela Radomia, pomysłodawcy i orędownika budowy nowej siedziby kolekcji.

W latach 2010-2014 zabytkowy budynek przeszedł gruntowny remont. Uroczystość inauguracji działalności Elektrowni w przebudowa-

Mazowieckie Centrum Sztuki Współczesnej „Elektrownia”

Andrzej Wajda rozmawia z prof. Markiem Pabichem
w MCSW Elektrownia, 23 lutego 2007 r.

nym gmachu, połączona z wernisażem wystawy „Specimen”, ukazującej wybrane dzieła ze zbiorów Muzeum Sztuki Współczesnej w Radomiu oraz kolekcji własnej Centrum, odbyła się 6 listopada 2014 r. Andrzej Wajda z małżonką Krystyną Zachwatowicz zwiedzili wystawę 12 listopada.

W odnowionym gmachu powstały sale wystawowe, pomieszczenia administracyjne, pracownie konserwatorskie i magazyny na zbiory. Została tu przeniesiona i złożona w magazynach kolekcja sztuki z Muzeum Sztuki Współczesnej.

Przy Mazowieckim Centrum Sztuki Współczesnej działa nowoczesne kino studyjne, które 12 stycznia 2017 roku otrzymało imię Andrzeja Wajdy.

11. GMACH DAWNEGO POWIATOWEGO ZWIĄZKU SAMORZĄDOWEGO (Pałac Ślubów), ul. S. Moniuszki 11

Budynek wzniesiony w latach 1925-1927 wg projektu radomskiego architekta Alfonsa Pinno. Po II wojnie światowej mieścił się tu Miejski Urząd Bezpieczeństwa Publicznego. Od 1975 r. w obiekcie znajdują się: Urząd Stanu Cywilnego (stąd potoczna nazwa „Pałac Ślubów”) oraz część wydziałów Urzędu Miejskiego. W latach 1999-2019 był siedzibą Rady Miejskiej.

Miejsce to Andrzej Wajda odwiedził w 2008 r. Był wówczas gościem radomskich radnych. Przyjechał na sesję rady, aby wyrazić swoje zdanie na temat przyszłości Muzeum Sztuki Współczesnej i zgromadzonej w nim kolekcji sztuki współczesnej.

Gmach Dawnego Powiatowego Związku Samorządowego
ul. S. Moniuszki 11

12. MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA

ul. J. Piłsudskiego 12

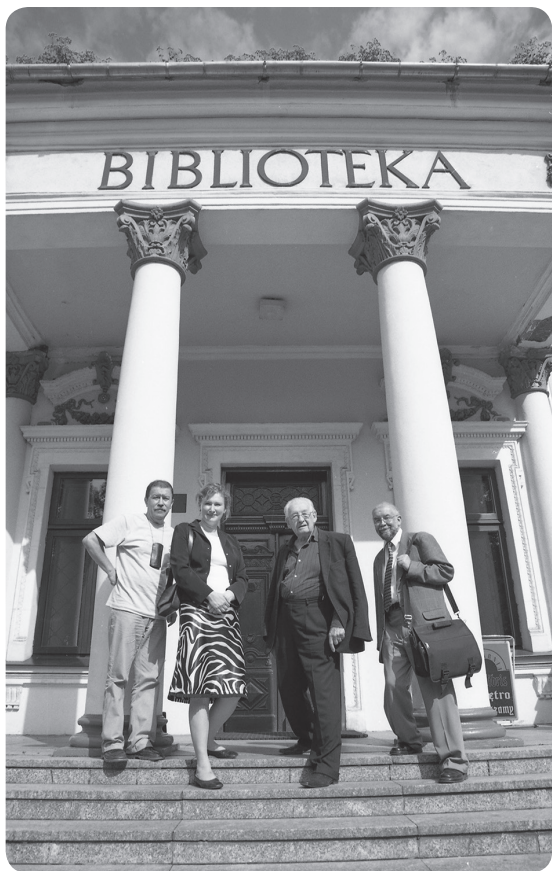
Dawny pałac rejenta Włodzimierza Kulczyckiego, zbudowany w 1892 r. Kolejnymi właścicielami obiektu byli: Handlowe Towarzystwo Akcyjne oraz Macierz Szkolna. Podczas II wojny światowej Niemcy zaadoptowali willę na po-

trzeby telekomunikacji, a po wyzwoleniu funkcjonowało tu Muzeum Regionalne i Okręgowe. W 1992 r. obiekt przekazano dla Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej. Obecnie mieści się tu Miejska Biblioteka Publiczna im. J. i A. Załuskich.

Miejska Biblioteka Publiczna, ul. J. Piłsudskiego 12

W kwietniu 1989 r. w muzeum przy ul. Piłsudskiego 12 (wówczas ul. M. Nowotki) miała miejsce wystawa „Andrzej Wajda. Autoportret”. Złożyły się na nią materiały z wcześniejszych ekspozycji, prezentacja twórczości teatralnej i filmowej (szkice i zdjęcia z planów), inspiracje artystyczne. Całość poprzedzała część biograficzna zatytułowana „Mój Radom 1940-1946”.

Wizyta w Miejskiej Bibliotece Publicznej, od lewej: S.Z. Kamiński, A. Morgan, A. Wajda, M. Szewczuk, 7 lipca 2008 r.

Po wystawie reżyser podarował muzeum dwa obrazy Józefa Czapskiego i część swoich młodzińskich prac, wśród nich widoki Radomia malowane akwarelą i pastelami.

13. PLAC KONSTYTUCJI 3 MAJA

Centralny plac Radomia, usytuowany przy ul. S. Żeromskiego, na osi ulic: F. Focha i J. Piłsudskiego. Zaprojektowany w 1846 r. na polach uprawnych przy ówczesnym trakcie lubelskim, a zrealizowany w 1875 r. w związku z planowaną budową cerkwi prawosławnej. Zabudowa wokół niego ukształtowała się na przełomie XIX i XX wieku. Wzniesiono tu wówczas jedne z najpiękniejszych kamienic w mieście, m.in. pałac Karschów, dom Staniszewskich oraz cerkiew pw. św. Mikołaja, przemianowaną po odzyskaniu niepodległości na kościół garnizonowy pw. św. Stanisława Biskupa.

Plac Konstytucji 3 Maja

Kamienica Staniszewskich

ul. S. Żeromskiego 38

Jest to pierwszy budynek, jaki wystawiono przy nowowytoczonym Placu Cerkiewnym. Zaprojektował go St. Jaroszewski w 1876 r. Po II wojnie światowej mieściła się tu Miejska, a następnie Wojewódzka Biblioteka Publiczna, salon fotograficzny oraz bank.

Po zakończeniu II wojny światowej, dzięki działalności biblioteki, Radom stał się ważnym ośrodkiem kulturalnym regionu. Andrzej Wajda uczestniczył w licznych wykładach m.in. Tadeusza Kotarbińskiego oraz spotkaniach literackich z Julianem Przybosiem, Jerzym Andrzejew-

Kamienica Staniszewskich na Placu Konstytucji 3 Maja

skim, Janem Parandowskim. Tu odbył się również pierwszy wernisaż wystawy malarskiej młodego Andrzeja Wajdy.

14. PLAC JAGIELLOŃSKI

Pierwotnie teren ten był wykorzystywany przez wojsko rosyjskie do nauki jazdy konnej. W latach 90. XIX w. utworzono tu targowisko i wzniesiono halę targową. W okresie międzywojennym nastąpiło uporządkowanie i zadrzewienie tego terenu. Wybudowano również Dom Robotniczy (obecnie Teatr Powszechny im. Jana Kochanowskiego). Przez wiele lat plac pełnił podwójną funkcję: targowiska i placu, na którym odbywały się defilady, wiece i inne uroczystości.

Dom Handlowy Senior

Plac Jagielloński 8

Dawna hala targowa zbudowana w 1898 r. na targowisku miejskim zwanym Rajtszulą (z jęz. niemieckiego miejsce do ćwiczenia jazdy konnej).

Kiedy Andrzej Wajda ukończył 16 lat, w obawie przed wywiezieniem na roboty do Rzeszy, podjął pracę zarobkową w Centrali Gospodarstw Rolniczych. Początkowo pracował jako goniec, ale wkrótce został kierownikiem piwnicy kwaszonej

kapusty. „Piwnice pod halą targową stanowiły moje królestwo” - wspominał reżyser.

Dom Handlowy Senior - w czasie wojny „Hala targowa”

Teatr Powszechny im. Jana Kochanowskiego **Plac Jagielloński 15**

Gmach wybudowany w latach 20. XX w. z inicjatywy Józefa Grzeczmarowskiego jako Dom Robotniczy. Znalazły w nim siedzibę organizacje związkowe oraz m.in. biblioteka z czytelnią i redakcja „Życia Robotniczego”. Na parterze mieściło się Kino „Świt”, a potem „Apollo”. Na początku II wojny światowej władze niemieckie urządziły tu tymczasowy szpital dla jeńców wojennych.

Po wyzwoleniu w budynku uruchomiono Kino „Wisła”. Obecnie, po przebudowie i rozbudowie, siedziba Teatru Powszechnego im. Jana Kochanowskiego.

Andrzej Wajda podczas spotkania z mieszkańcami Radomia w Teatrze Powszechnym im. Jana Kochanowskiego, 15 kwietnia 2000 r.

1 maja 1946 r. w Kinie „Wisła” odbyła się premiera spektaklu harcerskiego „Gawęda o radosnej pracy” w reżyserii Stanisława Gronkowskiego. Andrzej Wajda wykonał szkice scenograficzne do spektaklu. Był to jego debiut teatralny. Leszek Wajda był kierownikiem technicznym spektaklu.

Ponad pół wieku później Andrzej Wajda przybył do gmachu radomskiego teatru na spotkanie z mieszkańcami, które odbyło się 15 kwietnia

Teatr Powszechny im. Jana Kochanowskiego

2000 r. po otwarciu wystawy „Mój Radom. Nasza Japonia”.

15. ULICA K. KELLES-KRAUZA 16

W 1941 roku przybył do Radomia artysta malarz Waław Dobrowolski i założył Wolną Szkołę Rysunku, Malarstwa i Rzeźby. Początkowo siedzibą placówki był zaadoptowany na pracownię warsztat stolarski przy ul. Kelles-Krauza. Wkrótce szkoła została zamknięta przez władze niemieckie. Po zakończeniu działań wojennych szkoła wznowiła działalność i została przeniesiona do kamienicy Glogierów przy ul. H. Sienkiewicza.

Wczesną wiosną 1942 r. naukę w szkole Dobrowolskiego rozpoczął Andrzej Wajda. Pod kierunkiem uznanego artysty doskonalił swój warsztat plastyczny oraz zgłębiał historię sztuki. Tu również poznał rówieśników o podobnych zainteresowaniach. Zaowocowało to zorganizowaniem kilku rowerowych wycieczek krajoznawczych po okolicy (m.in. do Łży i Wąchocka).

Ulica K. Kelles-Krauza

16. ULICA CZYSTA 11

Na początku II wojny światowej pani Anieła Wajdowa wraz z synami otrzymała od władz okupacyjnych nakaz opuszczenia mieszkania w domu oficerskim. Zamieszkali wówczas w jednopokojowym mieszkaniu przy ul. Czystej 11. Stąd Andrzej Wajda w 1946 r. wyjechał do Krakowa, gdzie rozpoczął studia malarskie na Akademii Sztuk Pięknych.

Ulica Czysta, część wschodnia

BIBLIOGRAFIA

Autobiografie

1. Wajda Andrzej, *Autobiografia: Kino i reszta świata*, Wyd. 2 poszerz., Kraków, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2013.

Opracowania

1. Lubelski Tadeusz, *Wajda*, Wrocław, Wydawnictwo Dolnośląskie, 2006.
2. Puszek Zbigniew, *Andrzej Wajda*, w: „Honorowi Obywatele Radomia”, Radom, Zbigniew Puszek „Opus” Wydawnictwo; Prywatna Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska, 2005.

Katalogi wystaw

1. Szewczuk Mieczysław, *Życie sztuką. Kolekcja sztuki współczesnej Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu*, Radom, Wojciech Janik oraz Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu, 2016.
2. Wajda Andrzej, *Autoportret*, Muzeum Okręgowe w Radomiu, katalog wystawy, Radom, kwiecień-sierpień 1989.
3. *Andrzej Wajda: honorowy obywatel miasta Radomia*, [red. Hanna Ozimek], Radom, ITE, 2001.

Czasopisma

1. Kamieński Stanisław Zbigniew, Radomskie powroty, „Miesięcznik Prowincjonalny” nr 2 (101), marzec-kwiecień 2007, s. 4-5.
2. Kilka pytań do Andrzeja Wajdy, „Kontakt. Wojewódzki Informator Kulturalny” 1/122, styczeń 89, s. 5-7.
3. Szewczuk Mieczysław, Artyści radomscy i z Radomiem związani. Andrzej Wajda, „Miesięcznik Prowincjonalny” nr 1-2 (40-41) styczeń-luty 2002, s. 22-23.
4. Wajda Andrzej, Dobry projekt wybraliśmy (zapis rozmowy z Andrzejem Wajdą), Warszawa, 17 marca 2015 r. cz. I, „Miesięcznik Prowincjonalny” nr 4 (151), lipiec-sierpień 2015, s. 37-44.

Prasa

1. Bąk Zbigniew, Andrzej Wajda pamięta ...Radom, „Echo Dnia” 23 (7152) z dn. 28.01.2000, s. 5.
2. Koś Barbara, Obywatel Wajda, „Słowo Ludu” nr 134 z dn. 11 czerwca 2001 r.
3. Nowska Anna, Nie z żelaza, nie z marmuru. Andrzej Wajda w Radomiu, „Słowo Ludu” nr 91 z dn. 17 kwietnia 2000 r.
4. Rusek Małgorzata, Najważniejsze ślady w życiu. Radom Andrzeja Wajdy, Magazyn

Radomski Gazety Wyborczej 241.8848 z dn. 14.10.2016 r., s. 5.

Artykuły w Internecie

1. Andrzej Wajda na Wydziale Sztuki UTH Radom, https://www.uniwersytetradom.pl/art/display_article.php?id=6772 [on-line] dostęp 14,08.2019.
2. Bartosz Klimas, Energia od Andrzeja Wajdy; <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/240980,druk.html> [on-line] dostęp 14.08.2019.
3. Dobrzyńska Bożena, Andrzej Wajda: w Radomiu byłem kierownikiem od kapusty, <http://www.mojradom.pl/andrzej-wajda-w-radomiu-bylem-kierownikiem-od-kapusty/> [on-line] dostęp 14.08.2019.
4. <https://echodnia.eu/radomskie/obrazy-znanego-rezysera-andrzeja-wajdy-na-wystawie-w-radomiu-zdjecia/ar/8527190> [on-line] dostęp 14.08.2019.
5. Koś Barbara, Andrzej Wajda o swoim dzieciństwie i młodości w Radomiu, <https://echodnia.eu/radomskie/andrzej-wajda-o-swoim-dziecinstwie-i-mlodosci-w-radomiu/ar/10066614> [on-line] dostęp 14.08.2019.

6. Koś Barbara, Obrazy znanego reżysera Andrzeja Wajdy na wystawie w Radomiu, <https://echodnia.eu/radomskie/obrazy-znanego-rezysera-andrzeja-wajdy-na-wystawie-w-radomiu-zdjecia/ar/8527190> [on-line] dostęp 14.08.2019.
7. Koś Barbara, Andrzej Wajda przyjechał w sprawie Elektrowni, <https://echodnia.eu/radomskie/andrzej-wajda-przyjechal-w-sprawie-elektrowni-zdjecia/ar/8416928> [on-line] dostęp 14.08.2019.

egzemplarz bezpłatny

Zadanie dofinansowane ze środków
Gminy Miasta Radomia

ISBN 978-83-953314-2-8